№ 288 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 27 **1901** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 27 № 288

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ»
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

(30-Դ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1902** ԹՒԱԿԱՆԻՆ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼՈՒ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամէն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր. երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 7 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի:

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա եւ Բարօնսկայա փողոցների անկիւն), իսկ ԲԱԳՒՈՒՄ—Ն. Դաւթեանի մօտ:

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարոյական պարտաւորութիւն. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արձագանքներ. Նամակ Պետերբուրգից. Նամակ Եկատերինօդարից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. —ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակներ Թուրքեստանից.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մենք դարձեալ դիմում ենք մեր գաւառական գործողներին մի կարեւոր հարցի առիթով:

Ձեր շուրջը ապրող ազգաբնակութիւնը աղքատացել է և աղքատանում է: Այն հրաշալի արտերը և արօտները, որոնք մի ժամանակ լցնում էին գիւղացու ամբարները առատ պաշարներով, այժմ այլ եւս չեն կարողանում կշտացնել ժողովրդին և պահել նրա տնտեսութիւնը: Հողը բաւականութիւն չէ անում: Կարօտութիւնը, որ առաջ իբրև մի բացառութիւն երբեմնապէս երևում էր գիւղերում, այժմ դառնում է սովորական երևոյթ:

Մենք մտանք քսաներորդ դարը և մեզ երևակայում ենք մի ժողովուրդ, որ ըղձում է ժամանակի ոգին և ձգտում է իրագործել մի շարք կուլտուրական ծրագիրներ: Սակայն իրականութիւնը շատ հիասթափեցնող փաստեր է դնում մեր առաջ: Այս քսաներորդ դարի շէմքում մենք չենք կարողացել զինել մեր ժողովրդին այնպիսի գիտութիւններով, հմտութիւններով և արհեստներով, որ նա կարողանայ օրէցօր աւելի ու աւելի բարւոքել իր վիճակը, այլ ընդհակառակը դեռ յետ էլ է գնում և աւելի աղքատանում:

Մանաւանդ ցաւալի է այն ազգաբնակութեան վիճակը, որն ապրում է սարահարթերում և լեռնալանջերում: Իսկ այդտեղ ապրում է, ի միջի այլոց, հայ ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը:

Երևանի, Ալէքսանդրօպօլի, Ախալքալաքի, Նոր-Բայազէտի գաւառները, Կարսի ամբողջ նահանգի մեծագոյն մասը, Աբարանը, Դարալագեազը, Արցախը, Սիւնիքը, Շիրվանի սարահարթը,—ուր հայերը կազմում են ընդհանուր ազգաբնակութեան նշանաւոր մասը—ներկայանում են մեր առաջ, իբրև ընդարձակ տարածութիւններ, որոնք պիտանի են վարելահողեր, մարգագետիններ և արօտներ լինելու: Այդ հողերը այժմ սկսում են ուժասպառ լինել և անկարող են ապահովել աճող ազգաբնակութեան կարիքները:

Բայց կան ուրիշ երկիրներ, որոնք ունեն մեր Կովկասի նման պայմաններ, որոնք կարողանում են սակայն մեծ արդիւնքներ ստանալ իրանց հողից և լիովին ապահովել իրանց առօրեայ կարիքները: Մենք կարող ենք նոյնը իրագործել մեր երկրում: Եթէ հարկաւոր է, որ մենք աւելի լաւ մշակենք մեր հողը, գործածենք աւելի կատարեալ գործիքներ, պարարտացնենք մեր արտերը, մարգերը և արօտները, մտցնենք նոր աւելի արդիւնաւէտ բոյսեր, զարգացնենք անասնապահութիւն, կաթնատնտեսութիւն, բանջարաբուծութիւն և այգեգործութիւն, մենք պարտաւոր ենք այդ բոլորը անել, որպէս զի ազգաբնակութեան ձեռքը տանք նոր աշխատանքի միջոցներ և հարստութեան նոր աղբիւրներ:

Գաւառական գործողներ, օգնեցէք ձեզ շրջապատող ժողովրդին: Սովորեցէք ինքներդ և սովորեցրէք ուրիշներին: Դա ոչ միայն բարոյական պարտաւորութիւն է, այլ և ձեր սեփական ապահովութեան հարց: Եթէ ձեր շուրջը ապրող ժողովուրդը սկսէ հերթական շինել իր համար իր տնտեսութեան բարւոքման հարցերը, այն ժամանակ ինտելիգենտ գործողի համար կը գտնվէր ոչ միայն հաճելի և համակրելի մի գործ, այլ և մշտական լաւ պարապմունքներ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ

LXIV

Բագուի հայ համայնքից պակասեց մի հետաքրքրական, մի վերին աստիճանի համակրելի դէմք:

Մեռաւ Աստուածատուր Կաճկաճեան, մեռաւ Բագուի հայերի «հասարակական զանգակահարը», մոռացված խօսքերի անխոնջ յուշարարը, որ, տարիների ընթացքում Բագւում ապրելով, կարծէք վայելում էր մի տեսակ բարոյական ապերկրութեան (экстерриторiальность) արտօնութիւն:

Ինչպէս զանազան երկիրների վեհապետները, դեսպանները, նաւերը, ինչ հողում, ինչ ջրում էլ լինեն, համարվում են իրանց երկրում, իրանց ջրերում, իրանց սահմաններում, եւ չեն ենթարկվում տեղական օրէնքներին ու իշխանութիւններին, այնպէս էլ, կարծէք, կան աշխարհը կառավարող բարոյական ոյժի լիազօրութեամբ օժտված անձնաւորութիւններ, որոնք ազատ կարող են ապրել ամէն մի միջավայրում, ամէն մթոլորտում, առանց ենթարկվելու տեղական պայմանների ազդեցութեան:

Այդպիսի մի անձնաւորութիւն էր հանգուցեալ Կաճկաճեանը:

Մեքենաները դղրդում էին չորս կողմը, նաւթահան գործիքները իջնում ու բարձրանում էին չառաչելով, կառքերը սլանում էին յետ ու առաջ, հեռախօսները աղմկվում էին, կեանքը եռում էր տենդային կերպով, մարդիկ խելագարների նման վազվզում էին աջ ու ձախ, —տեղի էր ունենում Մամոնայի սովորական պաշտամունքը, որ տեւում էր առաւօտից մինչեւ երեկոյ եւ ընդհատվում էր միմիայն տեղի տալու համար Բաքոսի եւ Վեներայի պաշտամունքին, իսկ նա, Բագու ընկած այդ բարոյական պանդուխտը՝ ապրում էր իր առանձին կեանքով, ման ածելով Բագուի տխուր փողոցներով վաթսունական թւականների անմեռ իդէալները, իր alma mater-ի, իր հոգեւոր մայր համալսարանի սուրբ կտակները, իր պատանեկութեան ոսկի երազները եւ, գլխաւորապէս, իր անհուն թախիծը, հայի թախիծը, որտեղ կայ ոչ միայն Weltschmerz, համաշխարհային թախիծ, այլ եւ ազգային, համաժողովրդական թախիծ, որ մեզանում այնքան խոր կերպով, այնքան սրտառուչ շեշտով արտայայտվում է «Կռունկի», «Մայր Արաքսի»-ի եւ մեր ժողովրդական գրեթէ բոլոր երգերի մելամաղձիկ եղանակների մէջ...

Երբեմն-երբեմն միայն, երբ մի ժողով, մի ընկերական ճաշկերոյթ, մի յոբելեան, մի թաղումն՝ հանում էին բագուեցիներին իրանց կեանքի սովորական պայմաններից եւ մարդկանց ականջները բացվում էին ճշմարտութիւն լսելու համար, այդ գլխաւոր կերպարանքը ուղղվում էր, այդ թախծալից դէմքը ոգեւորվում էր, աչքերում բոց էր երեւում եւ մարգարէական բերանից հեղեղի նման թափվում էին հնչուն խօսքեր, լի վառ պատկերներով, ճարտար համեմատութիւններով, ժողովրդական առածներով, լի վկայութիւններով Աստուածաշնչից, Աւետարանից եւ հռչակաւոր հեղինակներից, խօսքեր, որոնք վառում էին մարդկանց սրտերը, խարանում էին ամբարտաւան ճակատները, արցունք էին քամում ցամաքած աչքերից:

Իսկական հռետոր էր հանգուցեալը, անկաս-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹՈՒՐՔԵՍՏԱՆԻՑ

IV

Այժմեան Սամարղանդը երեք մասի է բաժանվում: Երկաթուղու կայարանի կամ վօգզալի մաս, նոր քաղաք, կամ ռուսաց մաս եւ Սարթի, կամ հին քաղաք: Վօգզալի կողմը ունի այն բոլոր յատկութիւնները, որոնք յատուկ են երկաթուղի ունեցող քաղաքների վօգզալային մասերին, իսկ այստեղ, բացի դրանից, կայ եւ այն անյարմարութիւնը, որ այդ մասը նոր քաղաքից մօտաւորապէս 5 վերստ հեռաւորութեան վրա է: Նոր քաղաքում ապրում են գլխաւորապէս ռուսները եւ ուրիշ, Ռուսաստանից եկած, ազգերը: Այստեղ են կենտրոնացած բոլոր պետական, քաղաքային ու առեւտրական հիմնարկութիւնները: Հին եւ նոր քաղաքները բաժանվում են իրարից երկար ու գեղեցիկ Աբրամօվսկի բուլվարով, որին համարեա ուղղաձիգ է եւ այն ծառուղին, որ տանում է դէպի Լենկ-Թեմուրի գերեզմանը: Նոր քաղաքը ունի 7 դասարանեան օրիորդաց գիմնազիա, նոյնպէս տղայոց պրոգիմնազիա, որը իր ժամանակին պէտք է դառնայ լիակատար գիմնազիա: Քաղաքում կայ եւ նահանգական մուզէում, որը դեռ բաւական աղքատ է: Բայց ամենացաւալին այն է, որ չը կայ քաղաքային մատենադարան: Ես չեմ հաշւում զինուորական եւ հասարակական ժողովարանների սահմանափակ գրադարանները: Քաղաքային ինքնավարութիւն չը լինելու պատճառով ժողովուրդը դեռ զրկված է այդպիսի օգտակար հիմնարկութիւններից:

Հայկական կօլօնիան փոքր է: 65 ընտանիքաւոր, մի 30—40 առանց ընտանիքի, 100-ից աւելի զինուոր եւ ուրիշ ժամանակաւոր գնացող-եկող, ահա հայ կօլօնիան: Հայ գաղութի կազմակերպվելը սկսվել է 1888 թւից, այսինքն այն թւից, երբ Անդրկասպեան երկաթուղին հասաւ Սամարղանդին, թէպէտ այդ օրից առաջ էլ կային այնպիսիները, որոնք Տաշկենդ, Կոկանդ, Մարգելան գնում էին ու գալիս ուղտով: Հազիւ 10 տարվայ մէջ հայերի թիւը 25—30 ընտանիքի հասած կը լինէր, երբ 1898 թ. մայիսին, այցելելով Անդրկասպեան երկրի հայաբնակ քաղաքները, Աստրախանի թեմի առաջնորդ Արիստակէս արքեպիսկոպոսը մտաւ եւ Սամարղանդը: Առանձին, աչքի ընկնող ոգեւորութեամբ Սամարղանդի փոքրաթիւ հայերը ընդունեցին սրբազանին: Ո՞վ գիտէ, քանի հարիւր տարվայ ընթացքում այս քաղաքը հայ եպիսկոպոսի ոտ կոխած չէր: 550 տարի առաջ այստեղ եղել են հայեր, թէպէտ գերի բերված, ունեցել են եկեղեցի եւ նոյն իսկ գերիների հետ եկած է եղել եւ հայ վարդապետ: Բայց մինչեւ մեր դարը... ոչ մի հետք չէր մնացել նրանցից: Գուցէ միայն սարթերի դէմքերին նայելիս երբեմն կարելի է նկատել հայկական տիպ: Գոնէ ծերունի սարթերի դէմքերը ես շատ անգամ նմանեցրել եմ մեր փառաւոր միրուքով պատկառելի դէմքով հայր սուրբերին:

Ժողովուրդը թէպէտ քիչ էր, բայց արդէն զգված լինելով Մերվից եկող քահանայից, խնդրեց Արիստակէս եպիսկոպոսից մի առանձին քահանայ, որը ապրելով Սամարղանդում՝ հովուէր եւ Թուրքեստանի միւս քաղաքները: Այս խնդիրքը սրբազանը սիրով ընդունեց եւ նոյն թւի օգոստոսին ուղարկեց Գէորգ քահանայ Զաքարեանցին, որի եռանդուն աշխատանքի արդիւնքն էր այժմեան համեստ աղօթատունը վարձված տան մէջ: Ուրախ էր ժողովուրդը եւ խաղաղ էր նրա կեանքը: Բայց ժամանակաւորապէս եկած քահանան գնաց, անմխիթար թողնելով ժողովրդին: Եւ ահա հետեւեալ տարվանից հասարակութեան հանգստութիւնը խանգարվեց: Ի՞նչու, ի՞նչ պատահեց: Ամենասովորական բանը հայի համար: Աղօթատան հաշիւները խառնել էր երէցփոխը եւ կանոնաւոր հաշիւ չէր կարողանում տալ: Դա հնադարեան ցաւ է: Չը կայ հասարակական գործ մէջտեղում, չը կայ եւ աղմուկ, վէճ: Բայց բաւական է, որ այդպիսի մի բան լինի, եւ իսկոյն հայը իր խելքը, հանճարը, ամբողջ ոյժը կը թափէ ու գործ կը դնէ այդ բարի ձեռնարկութիւնը խափանելու, ջնջելու համար: Ինչու է այդպէս: Միթէ ուրիշ կերպ չէ կարող լինել: Սակայն միթէ Սամարղանդն է առաջինը...

Այժմ հայ ժողովրդի կարիքը մեծացել է, ժողովուրդը շատացել է, ուստի հոգաբարձութիւն է հաստատված փող ժողովելու ու սեփական աղօթատուն կառուցանելու համար: Նշանաւոր է հայերիս համար այս եկեղեցին: Մի ժամանակ մեր պապերը իրանց քրտինքալի ու ծանր աշխատանքով նպաստել են այն գեղեցիկ շինութիւնների կառուցմանը, իսկ այժմ նրանց սերունդը, 600 տարի անցնելուց յետոյ, ցանկանում է համեստ աղօթատուն կանգնեցնել մի երկու քայլ հեռու այն մարդու գերեզմանից, որը նրանց տունն է քանդել: Միթէ սրանից աւելի պերճախօս ապացոյց կարելի է գտնել հայ ազգի կենսականութեան: Այո, շատ թանգ պէտք է լինի այս եկեղեցու շինութիւնը հայ սրտի համար, եւ ամէն մի հարուստ, որի սրտումը խփում է հայ հոգի, պէտք է նպաստէ այս սուրբ գործին:

Հայերի զբաղմունքը մեծ մասամբ առեւտրական է, մանր եւ միջակ առեւտուր, իսկ փոքրամասնութիւնը կամ արհեստաւորներ են եւ կամ ուրիշ գործերի տէր: Ժողովրդի մէջ ձգտում է նկատվում աւելի հաստատվելու եւ ընտանեկան կեանք վարելու, թէպէտ հայերի մի մասին կարելի է անուանել երկաթուղային ժողովուրդ կամ թափառող: Ուր երկաթուղին

կած, ամենահամակրելին մեր հեւսօրների մէջ եւ գուցէ նաեւ ամենատաղանդաւորը, որ, դժբաղդաբար, ստիպված էր թաղել երկնքից իրան տրված քանքարը, որովհետեւ մեր կեանքի պայմաններում միմիայն հոգեւորական հռետօրները բաց ասպարէզ ունեն իրանց առաջ։ Աշխարհական մարդկանց պերճախօսութիւնը դատապարտված է մեռնում մնալու «ձայն բարբառոյ», եթէ ոչ անապատի, յամենայն դէպս չորս անձուկ պատերի մէջ։

Իմ խորին համոզմունքով, այդ է միակ պատճառը, որ հանգուցեալ Կաճկաճեանի հասարակական դերը, վերին աստիճանի պատուաւոր լինելով, խոշոր չէ եղել սակայն, այնպէս, ինչպէս խոշոր չէր լինի Ադամեանի կատարած դերը, եթէ նա ստիպված լինէր խաղալ միմիայն սիրողների ներկայացումների ժամանակ, միմիայն տնային բեմերի վրա։

Գուցէ հանգուցեալը զգում էր այդ, գուցէ նրա ազգային թախիծին աւելանում էր նաեւ այդ անձնական թախիծը մի մարդու, որին երկինքը ձիրք է շնորհել, բայց կեանքը միջոց չէ տալիս այդ ձիրքը արտայայտելու։

Այսպէս թէ այնպէս յանձին Կաճկաճեանի մեռաւ ոչ միայն յաւերժ-ծիծաղիչը, այլ մի հազուագիւտ տիպ, [illegible]

Տ. Ե.

ՆԱՄԱԿ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Դեկտեմբերի 19-ին

(Վերջ)

Հայ-վրացական ընդհանուր նիւթերի հիման վրա ուսումնասիրութիւններ [illegible]

Այն երկիրներում, որ գրաւում էին հայերն ու վրացիները [illegible] համարել. չը նայած դրան Հայաստանի բարձրաւանդակի եւ Վրաստանի բուն տէրերը միշտ մնացին խակական բնիկները. արդ բարձունքների վրա, հայերն ու վրացիները, ինչպէս գնդանի վրա, հարուածներ կրեցին ասորիներից, բաբելացիներից, պարսիկներից, հռոմայեցիներից, յոյներից, արաբներից եւ այլն, եւ այդպիսի դարեր տեւող համանման քաղաքական պայմաններ երկու ազգերի մէջ ստեղծեցին կեանքի միատեսակութիւն։ Եւ թէեւ առանձին կարեւորութիւն չունի վրաց ժամանակագրի այն վկայութիւնը, թէ վրացիները մի ժամանակ խօսում էին հայերէն, բայց ութերորդ դարի այդպիսի աւանդութիւնը վրացիների մէջ փայլուն ապացոյց կարող է ծառայել, թէ այդ ազգերը որքան իրար մօտ եւ ընտանի են համարել միմեանց։ Հայեր միշտ ապրել են Վրաստանում եւ հակառակը. տասնումէկերորդ դարում վրացի Դաւիթ Շինարար թագաւորը դիմում է հայերի օգնութեան իր երկրի տնտեսական վերաշինութեան համար եւ հրաւիրում է նրանց իր երկիրը։ Աւելի նշանաւոր է Թամարի ժամանակվայ վրաց թագաւորութեան ամենածաղկած շրջանի վերաբերմունքը դէպի հայերը, երբ սրանք ոչ միայն տնտեսական, այլ նաեւ քաղաքական եւ զինուորական հարցերում առաջնակարգ դեր էին կատարում։ Վրացի ժամանակագիրները հայազգի զօրապետ Զաքարիա սպասալարի համար վկայում են. «Նա ժամանակակից իշխանների մէջ հռչակաւոր էր իր անման քաջութեամբ» եւ «իր անձի մէջ ամենափայլուն կերպով միացրել էր մարդկային եւ աստուածային բոլոր առաքինութիւնները»։

Պարզ երեւում է, որ վրացիները իրանց պատմական կեանքի ազատ եւ անկախ մտածման շրջանում, մեծ համակրութեամբ էին վերաբերվում դէպի հայերը եւ օգտվում նրանց գործունէութիւնից. նոյնն է եղել եւ հայերի վերաբերմունքը դէպի վրացիները Հայաստանում, ուր վերջիններս ունէին վանքեր, ծաղկած գրականութեամբ։ Բայց երկու ազգերի շփումը, անկախ գաղթական, քաղաքական, տնտեսական, խնամէական կապերի սերտ միացումներից, գիտենք, որ սերտ էր նաեւ զուտ մտաւորական յարաբերութիւնների խնդիրներում։ Հազիւ թէ պատահական էր, որ Ղազար Փարպեցին, յունասիրութեան ներկայացուցիչներից մէկը,—որից ծագեց ազգային ուղղութիւնը—իր կրթութիւնն ստացաւ վրաց իշխանի պալատում, կամ կիլիկեան շրջանում Հախպատ վանքից դուրս եկան գործիչները, որոնք մաքառեցին եւ պաշտպանեցին ազգային եկեղեցին ու անկախութիւնը կիլիկեցիների միարարական փորձերի դէմ։ Նմանապէս պատահականութիւն չէ, որ վրաց գրականութեան ամենաբեղմնաւոր տեղերը Հայաստանի սահմանակից Սամխէ եւ Տաօ նահանգներն էին։ Այդտեղից են դուրս եկել հելլէնասիրութեան կողմնակիցներ, որից ծագել է ազգային վրացական ուղղութիւնը, օրինակ Աթոնի նշանաւոր գործիչ Եւթիմիոսը եւ հռչակաւոր բանաստեղծ Ռուսթաւելին։

Բացի այդ կապերից, ուշադրութեան արժանի են եւ ուրիշ երեւոյթներ։ Երկու հարեւանների մէջ քրիստոնէութիւնը մտաւ միաժամանակ. երկուսի պետական կազմը, աւանդական կարգերը այնքան միատեսակ եւ միանման էին, որ ամենայն հանգստութեամբ հայ հետախուզողը կարող է նախարարական կարգերի ուսումնասիրութեան համար դիմել վրաց առատ աղբիւրներին, վրացին պէտք է հայ պատմագիրներից լրացնէ իր ժամանակագիրների նկատելի թերութիւնները։ Իսկ քրիստոնէութիւնը ոչ միայն եկեղեցիների միացած ժամանակում,—որ աւելի երկար է տեւել քան ընդունվում է,—այլ նրանց անկախ ժամանակն էլ հայերի եւ վրացիների մէջ աւելի միատեսակ էր եւ համացեղ, քան օրինակ վրացիների եւ համակրօնակից յոյների մէջ։ Եկեղեցական վարչական ձեւերը, սրբերի պաշտամունքը, այլ եւ այլ տօներ, ծէսեր մինչեւ վերջին ժամանակներն էլ պահել էին միատեսակութիւն։ Դարերով մահմեդական իշխողների օղակով կտրված ընդհանուր քրիստոնէութիւնից, կղզիացած քրիստոնեայ հայերն ու վրացիները ապրեցին եւ ստեղծեցին նմանատեսակ քրիստոնէական աշխարհահայեցողութիւն, որ շօշափելի կերպով երեւում է թէ գրականութեան, թէ սովորութիւնների եւ թէ առօրեայ կեանքի երեւոյթների մէջ։

Արիական ցեղեր ապրել են Հայաստանում եւ Վրաստանում եւ լեզուների ու քաղաքակրթութեան վրա զօրեղ հետքեր թողել. հայ եւ վրացի բարձր ազնուականները ազգակցական կապերով միացած էին միմեանց հետ. վրացի Բագրատունի թագաւորները Հայաստանից եկան. սեմիտական ցեղը ասորիների միջոցով ազդել է երկար ժամանակ։ Ահա երեւոյթներ, որոնք անհրաժեշտ են կացուցանում հայ-վրացական լեզուագիտութիւնը նկատել իբրեւ մի ամբողջութիւն եւ այդպէս ուսումնասիրել։

Հայ աւանդութիւնը վկայում է, որ ս. Մեսրոպը նաեւ վրացիների համար տառեր հնարեց. աւանդութիւնը չէ հաստատված. իրողութիւն է, որ վրաց եկեղեցական հին տառերը չափազանց նման են հայերէնին. եթէ հարկ լինի հերքել հայ աւանդութիւնը, այնու ամենայնիւ հարկաւոր կը լինի որոնել, թէ որտեղից է այնքան նմանութիւնը։ Նրանց աւանդութիւնը վկայում է, որ վրաց Աստուածաշունչը թարգմանվել է հայերէնից. քննութիւնը անհերքելի հաստատել է դրա ճշմարտութիւնը եւ այդ հանգամանքը հաւասարապէս կարեւոր է երկու լեզուների համար էլ, որովհետեւ ուշ ժամանակներում յունարէնով սրբագրվել է ոչ միայն վրաց, այլ եւ հայոց ս. գիրքը եւ որովհետեւ այդպիսի աշխատութիւններ կատարվել են անկախ, պարզ է թէ վրաց բնագիրը ինչ մեծ օժանդակութիւն է հայերէնի հնագոյն բնագրի վերականգնման հարցում։ Չէ՞ որ երկուսի մէջ ձեռնարկած փոփոխութիւնները միատեսակ չէին կարող լինել։

Վրացիները հայերէնից մենակ սուրբ գիրքը չեն թարգմանել, այլ նաեւ եկեղեցական գըրուածքներ, օտար եւ հայ սրբերի վարքեր, մեկնութիւններ, (ի միջի այլոց պրոֆէսորի դիսերտացիայի նիւթը՝ Հիպոլիտի երգերգոցի մեկնութիւնը), առակաց գիրքը, եւ հաւանական է կատարվելիք քննութիւնները աւելի կընդարձակեն արդէն յայտնի թարգմանութիւնների ցուցակը։ Այդ թարգմանութիւնների յայտնվելը մեծ կարեւորութիւն ունի նաեւ հայոց գրականութեան համար, երբ պէտք լինի, օրինակ, երկերի ժամանակը եւ այլ հարցերը վճռել։

Այդ բոլորը իրաւունք է տալիս ընդունելու, «որ երկու կողմի, հայկական եւ վրացական գիտնական շահերը ոչ միայն սերտ կապված են, այլ միմեանց հետ այնպէս են հիւսված, որ կազմում են կենդանական հանգոյցների ամբողջ շարքեր, եւ որ այդպիսի յարակցութեան շնորհիւ, երբ երկու ասպարէզներից մէկում նկատվի յետադիմութիւն, միւսի երեւացող առաջադիմութիւնը կասկածելի է դառնում, եւ որ այդտեղից անհրաժեշտ պահանջ է ծագում երկուսի լեզուագիտութեան մասնաճիւղերը,—նուիրված վրացական եւ հայկական այլ եւ այլ խնդիրների մշակման,—դասաւորել ոչ թէ ազգայնական, այլ ուսումնական սկզբունքներով»։ Այդ դասաւորութեան եւ այդպիսի միացման հակառակորդներ կը գտնվեն, մանաւանդ գիտնական հիմք չունեցող աւանդութիւնների հետեւողների մէջ, բայց գիտութեան նպատակն է կռուել սխալ կարծիքների դէմ։ «Արեւելագիտութեան մէջ մեր մասնաճիւղով պարապող մասնագէտների գործն է շատացնել, բազմապատկել գրական փաստերը, մանրամասն եւ բազմակողմանի գիտնական հետախուզութիւնների արդիւնքները, եւ միայն այդ պէտք է ծառայէ իբրեւ հաստատուն գրաւական հայ-վրացական լեզուագիտութեան զանազան մասնաճիւղերի բնական զարգացման խնդրում, եւ միայն այդ ճանապարհով կարելի կը լինի հասարակութեան մէջ տարածել հայացքներ, որոնք հիմնված կը լինեն իրականութեան վրա»։

Ահա այս խօսքերով յարգելի պրոֆէսորը վերջացրեց իր ճառը։ Առաջ բերած փաստերի մէջ, եթէ չասենք թէական, բայց կան պարզաբանութեան աւելի կարօտ կէտեր. միայն ընդհանուր միտքը, թէ երկու հարեւան ազգեր ամբողջ դարեր ապրել են քաղաքական ընդհանուր, համարեա միատեսակ կեանքով, իբրեւ բարի եւ լաւ հարեւաններ, պարտաւոր են ներկայումս էլ միացեալ ոյժերով ուսումնասիրել այդ անցեալը, մանաւանդ երբ այդ ծանօթութիւնը, հիմնված զուտ գիտնական հիմքերի վրա, անհերքելի ցոյց է տալիս նախ՝ թէ երկու հնագոյն հարեւանները որքան միմեանց պարտական են եւ ապա թէ համերաշխ գործակցութիւնը ինչպիսի օգտակար պտուղներ է արտադրել թէ վրացիների եւ թէ հայերի համար։

Պրոֆէսոր Մառը իր փաստերի մէջ ի միջի այլոց թւում է նաեւ վրաց եւ հայոց լեզուների ընդհանուր ծագումը։ Մենք դիտմամբ այդ չը հաշուեցինք, որովհետեւ այդ միմիայն նրա կարծիքն է, հակառակ մինչեւ այժմ հայոց լեզուի համար արտայայտված կարծիքների, եւ յարգելի գիտնականը թէեւ արդէն քանի տարի է իր աշխատութիւնների մէջ միշտ առաջ է բերում իր այդ միտքը, բայց մինչեւ օրս իր ուսումնական հիմունքները հրապարակ չէ հանել եւ կողմնակի հետաքրքրվողները չեն կարող ընդունել կամ ժխտել այդպիսի մի կարծիք։

Մեսրոպ վարդապետ

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ

Դեկտեմբերի 12-ին

Չը զարմանաք, ընթերցող, եթէ ասեմ, որ մեր տեղացի հայերը կարծես թէ սկսել են արթնանալ եւ կենդանութեան թոյլ նշաններ ցոյց տալ։ Սակայն շտապում եմ զգուշացնել, որ չը կարծէք թէ որ եւ է գործունէութիւն կարելի է սպասել այդ կարճատեւ եւ մասնաւոր սթափումից։

Հայր Ալիշանի մահվան ողբալի լուրը կար-

է գնում, նրանք էլ այնտեղ, հաշիւ չը տալով իրանց, թէ մինչեւ երբ այդ դրութիւնը պէտք է շարունակվի։ Սամարղանդում ինտելիգենտ դասակարգ, բացի մի երկու հոգուց, չը կայ համարեա։ Գեղեցիկ սեռը, տիկինները (օրիորդ չը կայ), բացի իրանց գլխաւոր զբաղմունքից, ընտանեկան հոգսերից, մեծ եռանդով խաղում են համրածանօթ «լօտօն»։ Շատ հետաքրքիր տեսարան է ներկայացնում «լօտոյի» խաղը։ Մի քանի ժամ շարունակ գլուխ ծռած, լուռ տիկինները աչքերը շարժում են թուից թուի վրա։ Խորին լռութիւնը տիրում է սենեակում, միայն կէսը ռուսերէն, կէսը հայերէն թուերը կանչող տիկնոջ ձայնն է լսվում։

Յարգելի տիկիններ, միթէ ուրիշ պահանջ չունէք, բացի այդ բթացնող «լօտոյից»։ Միթէ ուրիշ աւելի լուրջ ազգօգուտ զբաղմունք չը կայ ձեզ համար։ Ինձ թւում է, որ Բերլինի կոնգրէսում այնքան լուրջ չէին վերաբերվում իրանց գործին, որքան դուք ձեր «լօտօին». օրինակ վերցրէք Ասխաբադի ձեր քոյրերից։

Վերեւում ես յիշեցի, որ Սամարղանդի հայերի մի մասը պարապում է առեւտրականութեամբ, բայց առեւտրի վրա նրանց ազդեցութիւնը ամենեւին չէ նկատվում։

Մանուֆակտուրային գործը ամբողջովին կարելի է ասել հրէաների ձեռքումն է եւ հայերին չափազանց դժուար է նրանց հետ մրցելը, մանաւանդ որ մէջ տեղը մեծ դրամագլուխ էլ չը կայ։ Իսկ մնացած առեւտուրը սարթերի, պարսիկների եւ հրէաների ձեռքումն է։ Այստեղ ես ի նկատի չունեմ Ռուսաստանից եկած մեծ ֆիրմաների բաժանմունքները, օրինակ Ցինդելի, Պոպովի, Կուզնեցովի եւ Վօգաուի պահեստները։

Հայերը մի քիչ աչքի են ընկնում, երբ հասնում է չամիչի եւ գինու սեզոնը։ Չամիչ արտահանող հայերի թիւը բաւական շատացել է վերջին տարիները, իսկ դրանցից առեւտուրը աւելի փչանում է։ Պէտք է տեսնէք, ինչպէս ամեն տեսակ միջոցներով հայ առեւտրական տների ներկայացուցիչները միմեանց ձեռքից ապրանք են խլում։ Ո՞վ է տեսել, կամ ո՞վ է լսել, որ սարթը մէկի հետ պայմանաւորվելուց յետոյ իր ապրանքը աւելի բարձր գնով ուրիշին տայ։ Բայց այդ տեսակ բաներ սարթը սովորում է հայերից։ Մրցումը շուկայում այն աստիճան է բարձրացնում ապրանքի գինը, որ Աստրախանի բազարում աւելի էժան է լինում, քան թէ այստեղ։ Չամիչի գործումն էլ հայերը առաջին տեղը չեն բռնում։ Դարձեալ սարթը, հրէաները ու պարսիկները մեծ աջողութեամբ մրցում են նրանց հետ։ Գինեգործութիւնը ուրիշ պայմանների մէջ է։ Հայը մտնելով քաղաքի մի խոր անկիւնը, մի երկու ամիս չէ երեւում։ Նա գնում է խաղող, ճզմում է գինի մենակ։

Երբ գինին պատրաստ է, գալիս է Մօսկվայի առեւտրականի միջնորդը, չափում է գրադուսը, գնահատում է եւ տանում Մօսկվա։ Գինեգործներից եւս շատերը ուղղակի միջնորդի ձեռքումն են նիւթականի սղութեան պատճառով։ Վերջին երկու տարին սկսել է գինի շինել մի ֆրանսիական ընկերութիւն, որի գլխաւոր գինեգործն է հայազգի Բաբանասեանցը։ Այս ընկերութիւնը իր դրամագլուխները ցրելով աշխարհի զանազան կողմերում՝ այստեղի գործին քիչ է ուշադրութիւն դարձնում եւ այդ պատճառով գործը շատ սահմանափակ է, թէեւ գինին շատ աջող է եւ շինվում է եւրոպական սիստեմով։ Գինեգործութիւնը հայերին աւելի մեծ օգուտներ կը տար, եթէ նրանք միացնէին իրանց դրամական ոյժերը եւ Մօսկվայի առնողների հետ իրանք անմիջապէս մըտնէին յարաբերութեան մէջ, առանց որ եւ է միջնորդների։ Բայց հայը կարո՞ղ է այդպիսի բան գլուխ բերել։ Հայերի յետամնացութիւնը առեւտրի մէջ առաջ է գալիս նրանից, որ նըրանք գալիս են այս երկիրը բոլորովին տկլոր։ Հայի կապիտալը մնում է Բագւում, այն ինչ այս երկրում մեծ գործեր կարելի էր անել ամենափոքր կապիտալով։ Հայը միշտ հետեւում է ուրիշի օրինակին, բայց սկսել նոր գործ նրա բանը չէ։ Այդ է պատճառը, որ տեղական մեծ հայ կապիտալիստներ չը կան, թէպէտ Կովկասի հարուստ տներից մի քանիսը այստեղ ունեն իրանց ճիւղերը։ Բայց այդ ճիւղերը աւելի շուտ կարելի է ընդունել իբրեւ հին գործերի շարունակութիւն, քան թէ նոր եւ տեղական բընաւորութիւն ունեցող գործ։

Արհեստների մէջ այստեղի հայերը նոյնպէս դժուարութեամբ են մրցում սարթերի ու եկւոր հրէաների հետ։ Լաւ դերձակները, սափրիչները, հիւսները հրէաներն են, իսկ մետաքսագործութիւնը, արծաթի եւ պղնձի գործը ամբողջովին սարթերի ձեռքումն է։ Յայտնի են Սամարղանդի մետաքսեայ վերմակացուները եւ պատուհանների ծածկոցները, որոնց սարթը գործում է ամենատարրական մեքենայի վրա։

Այսպիսի դժուարութեան մէջ ապրելու պատճառով, հայ արհեստաւորը, գալով այս երկիրը, շատ շուտով թողնում է իր արհեստը եւ ձեռք է տալիս առեւտրի։ Զարմանալի չէ տեսնել առաջվայ քարտաշին թեփ ծախելիս, իսկ դերձակին մանուֆակտուրիստի դերում եւ կամ գինեվաճառութեամբ պարապելիս։ Դժուար է հայ վաճառականի բանը եւ աւելի դժուար է հայ արհեստաւորի բանը։ Երկուսի համար էլ ապագայ չը կայ, որովհետեւ ապագան սարթինն է եւ հրէայինը։

Հիւսիսեցի

ձեռ ցնցեց հասարակութեան, այսպէս ասած, ներկայացուցիչներին. անմիջապէս ցաւակցական հեռագիր ուղարկվեց Վենետիկ. այդ հեռագրով չը բաւականանալով՝ հեռագրով թոյլտուութիւն խնդրեցին Վեհափառ Կաթողիկոսից հոգեհանգիստ կատարելու համար։ Կաթողիկոսի կողմից պատասխանել է Կորիւն վարդապետը, որ թոյլտուութիւն խնդրեն Արիստակէս արքեպիսկոպոսից, որպէս վիճակաւոր առաջնորդից. իսկ արբանից մինչեւ այժմ կարգադրութիւն չէ ստացվել։ Տեղացի երիտասարդներից մի խումբ մտադիր է կաթօլիկների եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարել տալ, եթէ թոյլտուութիւն չը ստացվի առաջնորդից։

Վերջերս մի քանի խմբերում խօսակցութեան նիւթ է դարձել իմ նկատողութիւնը «Մշակին» ուղղած նամակներից մէկում, որ մեր եկեղեցում «կատուների մլաւոց» է լսվում եւ ոչ ներդաշնակ քաղցրաձայն երգեցողութիւն։ Գործակալ քահանան շատ է վրդովվել, իր վրա առնելով իմ նկատողութիւնը։ Ես աչքի առաջ եմ ունեցել հայոց դպրոցի աշակերտներին, որոնք երբեմն գալիս էին եւ իսկապէս որ մլաւում էին։ Բայց միամիտ կացէք, այդպիսի նկատողութիւն այլ եւս չեմ անելու, քանի որ այժմ արդէն երգում է կազմակերպված քառաձայն խումբ եւ այն էլ մի աշակերտի ձեռքով կազմակերպած ու պատրաստած։ Գիմնազիայի աշակերտ Մ. Ե. միայն խրախուսանքի է արժանի. սպասում ենք, որ դուք փոխանակ անտեղի հերքումներ գրելու ի պաշտօնէ, ուշք դարձնէք, որ խմբին վարձատրութիւն նշանակվի, քանի որ այդ նպատակով որոշ գումար է յատկացրված. հաստատ գիտեմ, որ եթէ խմբին վարձ չը նշանակվի, խումբը մի երկու կիրակիներից յետոյ կը դադարէ երգելուց։ Ուրեմն հոգ տարէք։ Իսկ ինչ վերաբերում է հայր գործակալի նամակին, պէտք է ասեմ, որ փաստեր ունեմ, եւ պատրաստ եմ յայտնել վկաների ներկայութեամբ, իսկ գրել լրագրում նրանց անունները նպատակից դուրս է. ես միայն փաստերի հիման վրա եզրակացութիւններ եմ անում։

Այստեղից «Մշակին» հաղորդված էր, որ մի խումբ երիտասարդներ եւ օրիորդներ պատրաստվում են հայր Ալիշանի յիշատակին մի երեկոյթ կազմել եւ հասոյթը յատկացնել նրա անտիպ գրուածքների տպագրութեան։ Լուրը ուշադրութեան եւ համակրանքի արժանի է, բայց պէտք է ասել, որ մինչեւ այժմ այդպիսի բան չեմ լսել. գիտեմ, որ մի խումբ իսկապէս կազմելու է երեկոյթ, բայց դա պէտք է լինի ընտանեկան եւ ձրի։ Գուցէ լրատուն սխալվել է։

Անցեալ օրը հայոց համեստ դպրոցին իրար ետեւից սրարշաւ մօտեցան զոյգ-զոյգ առոյգ նժոյգներ, բերելով հայոց կրեսոսների տիկիններին. ես կարծեցի, որ նրանք սխալմամբ կանգ առան դպրոցի մօտ, բայց իմացայ, որ եկել էին ժողովի։ Չը կարծէք, որ ժողովում մեծ-մեծ հարցեր էին վճռելու. ոչ. եկել էին խորհրդակցելու տօնածառի համար, որ ամեն տարի սարքում են երկրորդ ժողովարանում, ուր անդամների 1/3-ը հայեր են։ Գոնէ օրինակ առնէիք Վլադիկավկազից եւ մի «հայկական երեկոյթ» սարքէիք, որով հնարաւորութիւն կունենայիք հասարակութեանը ծանօթացնել ձեր գեղարուեստի եւ գրականութեան զարգացման աստիճանի հետ։ Տօնածառը կարելի է դպրոցումն էլ սարքել աշակերտների համար։

Նուաէ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Առաջիկայ տօն օրերին, Թիֆլիսի չքաւոր բնակիչներին բաժանելու համար, խմբագրութիւնս ստացել է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. Բագուից՝ մի պարոնից—50 րուբլի, երեւանցի մի պարոնից—10 րուբլի, Րիպինից՝ մի պարոնից—5 ր. եւ տ. Վարդուհի Բարխուդարեանից — 5 րուբլի։

Մեզ խնդրում են տպագրել հետեւեալը. «Ներսիսեան դպրոցի նախկին վերակացու հանգուցեալ Դաւիթ Տէր-Դաւթեանի ընտանիքը գտնվում է վերին աստիճանի չքաւորութեան մէջ։ Մինչեւ այսօր դեռ Ներսիսեան դպրոցը ոչ մի օգնութիւն չէ հասցրել այդ խեղճ ընտանիքին, բացի թաղման ծախսը հոգալուց։ Նրա ընտանիքը բաղկացած է ծերունի ծնողներից, կնոջից եւ երեք արու զաւակներից, որոնցից ամենամեծը չորս տարեկան է։ Բարեգործ անձանց ուշադրութիւնն ենք դարձնում այդ չքաւոր ընտանիքի վրա, որն օրվայ մի կտոր հացից անգամ զրկված է։ Հասցէն.—Թիֆլիս, Ֆօմինոյ փողոց, տուն Նաւասարդեանի, № 21. Թագուհի Տէր-Դաւթեանին։

Ներքին գործերի մինիստրը, Կովկասեան կառավարչապետի համաձայնութեամբ, «Черном. Вѣстн.« լրագրի ասելով, թոյլ է տուել Գ. Պալմին հրատարակել Բաթումում առաջիկայ 1902 թւականի յունվարի 1-ից մի գրական-գեղարուեստական ամսագիր «Волна» անունով։

Մեզ հաղորդում են, որ Եւրոպայի հայ ուսանողական միութեան ձեռնարկած գրականական ժողովածուին խոստացել են մասնակցել եւ եւրոպական բազմաթիւ նշանաւոր գրողներ, ի թիւս որոց՝ Վիրխով, Լէման, Լէպսիուս, Բէրնշտայն, Զուդէրման եւ Լամպրէխտ։

Մեզ գրում են Թաւրիզից, որ այնտեղ գահաժառանգ իշխան Վալիադ Մահմէդ-Ալի-Միրզայի հովանաւորութեան ներքոյ, յօգուտ հայոց Արամեան դպրոցի, կայացել է երեկոյթ եւ թատրօնական ներկայացում, որից բաւական մեծ արդիւնք է սպասվում դպրոցի համար։

Յունվարի 7-ին, դերասանուհի օր. Վարդուհի, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում, տալու է մի ներկայացում։ Խաղալու են «Սխալ հաշիւ» եւ Սունդուկեանցի «Խաթաբալա» կոմեդիայից մի գործողութիւն։

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Վերջապէս քաղաքիս մեղրեցոց ս. Աստուածածնի եկեղեցու ծխականների եւ երէցփոխի միջեւ ծագած տարաձայնութիւններին ու վէճերին վերջ դրվեց։ Երէցփոխ Ի. Զուրաբեանցը իր հրաժարականը տուեց։ Նախ քան հրաժարական տալը, երէցփոխը, ծխականների խիստ պահանջով, եկեղեցու 7000 ր. առձեռն դրամագլուխը յանձնեց տեղիս կոնսիստորիային, որ վերջինս այդ գումարը, եկեղեցու անունով, դնէ արքունական կամ մասնաւոր բանկերից մէկի մէջ ի պահեստ։ Երէցփոխը նաեւ եկեղեցու միւս հաշիւները յանձնեց հաշուէտեսներին եւ հեռացաւ երէցփոխական ասպարէզից։ Պ. Ի. Զուրաբեանցը իր վրա բարդված կասկածները փարատելու եւ տեղի ունեցած թիւրիմացութիւնները հասարակութեան առաջ պարզելու համար իր չորսամեայ գործունէութեան մանրամասն հաշիւ հրատարակեց եւ ներկայացրեց ժողովրդին»։

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 26—27-ի գիշերը, ժամը մօտ 3-ին, Օլթիի ճանապարհի կապալառու Րօզէնֆէլդի «Աղհանքեր» կոչված (сол. промыс.) կայարանի մօտ շինված տնակը, ուր ապրում էին նրա կառավարիչներն ու մարդիկ, օդն է թռչում վառօդի ուժով։ Այստեղից պրօկուրօրի օգնական պ. Րժէցկի գնացել էր տեղն ու տեղը գործը քննելու, որը, նրա կարծիքով, եղել է անզգուշութեան արդիւնք։ Իբրեւ ճանապարհ շինողներ պահելիս են եղել բաւական մեծ քանակութեամբ վառօդ իրանց պէտքերի համար, որը եւ տնից հեռու առանձին պահեստի մէջ է եղել, բայց, ինչպէս երեւում է, ամեն անգամ պահեստից բերելու նեղութիւնը չը քաշելու համար մի որոշ քանակութիւն պահելիս են եղել բնակարանի մէջ եւ այդ գիշերն անզգուշութիւնից, գուցէ ծխախոտից կամ մի այլ կրակից՝ բռնկում է եւ այրում է գործակատարներից մէկին, որը մեռնում է երկու օր տանջվելուց յետոյ եւ մէկ ուրիշին էլ փլուածքի տակն է թողնում։ Այնտեղ գտնված ուսանող երկրաչափները եւ ուրիշները ազատվում են անվնաս։ Կան եւ ուրիշ թեթեւ վիրաւորվածներ»։

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Վերջին ժամանակները տեղիս յաջորդ Սիօն վարդապետի կարգադրութեամբ, Հին-Նախիջեւանի թէ քաղաքային եւ թէ տարրական դպրոցների սաները, իրանց ուսուցիչների ղեկավարութեամբ, կիրակի եւ տօն օրերը եկեղեցի են այցելում, որտեղ յաջորդը, սաներին հասկանալի ու պարզ ոճով, բացատրելով տօների նշանակութիւնը, քարոզներ է խօսում»։

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Չը նայելով, որ շուտով կը վերջանայ դեկտեմբեր ամիսը, բայց մեզ մօտ մինչեւ օրս ոչ անձրեւ է եկել եւ ոչ էլ ձիւն։ Այսպիսի եղանակները նպաստաւոր են լեռնային տեղերում ցանքսերի համար, իսկ դաշտային տեղերի համար—ընդհակառակը։ Ներկայումս եղանակները մեզ մօտ կատարելապէս գարնանային են»։

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեր գրում են. «Երէկ, դեկտեմբերի 22-ին, Միւշկիւրի պրիստաւ Հասանբէկով Եարամից հեռագրով հաղորդեց գաւառապետին, որ երկար ջանքերից յետոյ վերջապէս աջողվեց սպանել աւազակապետ կուլլարցի Պէպէշին՝ Զէյխուրի անտառներում, ուր կռիւ է եղել։ Դրանով գաւառը ազատվեց եւ մի չարագործից։ Պէպէշ տաժանակիր աշխատանքների տեղից փախստական է. երեք-չորս տարի է, ինչ որ այստեղ է. խումբ կազմելով՝ նա չարագործութիւններ էր կատարում այստեղ եւ սարսափ էր գցել իր ասպատակութիւններով գաւառի վրա։ Նրա մահով երեւի խումբը կը ցրվի։ Սպասենք եւ համբերենք։»

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Սեպտեմբերի 16-ից սկսած մինչեւ հոկտեմբերի վերջը շարունակ տեղացող անձրեւներից յետոյ, մինչեւ այսօր եղանակները կարծես գարնանային լինեն»։

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 31-ի գիշերը հայ թատերասէրները նշանակել են երեկոյթ թատրօնական բաժնով յօգուտ «Ալճալեան անչափահաս յանցաւորների ապաստարանի» օգտին։»

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մեր քաղաքային վարչութիւնը իր տեղի ունեցած նիստերից մէկում որոշեց, որ կրճատէ վարչութեան մէջ ծառայողների թիւը եւ պակասեցնէ նրանից յետոյ վարչութեան մէջ բոլոր ծառայողների ռոճիկը որոշ չափով։ Քաղաքային վարչութիւնը իր այս որոշումն առաջարկեց Գանձակի նահանգական իշխանութեան ի հաստատութիւն։ Լաւ կը լինէր, որ քաղաքային վարչութիւնը բարեփոխէ նաեւ քաղաքիս առաջին մասի ա ողջապահական յանձնաժողովի կազմը։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ուրմի, դեկտեմբերի 5-ին

Ուրմիի հայ հոգեւորականների—քահանաների դրութիւնը սոսկալի եւ զզուելի է. անբարոյականութիւն, զեղծում, կամայականութիւն եւ անիշխանութիւն ամենուրեք, «ամենայն ինչ կատարեալ է»։ Ամբողջ 6—7 ամիս է, որ քաղաքի հայոց եկեղեցին երէցփոխ չունի, ոչ ոք չը կայ գործող, օրերով ձիւնը մնում է եկեղեցու կտուրը, սրբել տուող չը կայ։ Մեր եկեղեցին հարուստ չէ, եկամուտներ, կալուածներ չունի, որ ախորժակ բաց անէ, որ հոգու համար գործողներ շատանան. այստեղ «կնտել-մնտել» չը կայ, ինչ գործ ունի հոգին։

Գիւղական քահանաներ հօ մէկ-մէկ հրէշներ են։ Մի քանի անգամ փիլօնազուրկ, կարգալոյծ եղած, քահանաները այսօր դարձեալ գործում են։ Գեարդաբադ գիւղի քահանան, տէր-Կարապետը, մի տասնեակ անգամ պատժվել է, վերջերս էլ դատապարտվել է անգործութեան, կարգալոյծ են արել իբր թէ, բայց նա արհամարհելով բոլոր կարգադրութիւնները, պսակում է, մկրտում է եւ թաղում։ Նոյն գիւղի տէր-Ներսէսի համար ասում են, թէ ուղեղի հիւանդութիւն ունի, երբէք եկեղեցի չէ գնում, չէ աղօթում, գեղեցկադէմ կանանց ետեւից է ընկնում եւ այլն, բայց իր ծխականներին մի ծիսակատարութիւն լինելիս, մաշտոցը թեւի տակ, խելքը գլխին քահանայ դարձած վազում գնում է։ Նախիջեւան-Թափայի տէր-Գրիգորի կաշառակերութիւնը, վաշխառութիւնը պատմել չի լինի. սա ինքնագլուխ պսակում է եւ արձակում։ Ռահվայի տէր Սահակը, ի միջի այլ քաջագործութիւնների, հարբած վիճակում սեղան է բարձրանում պատարագելու։ Նախիջեւան-Թափայի տէր-Դանիէլը յայտնի ջադուբազ է։

Ահա այսպիսի մարդիկ պիտի պահպանեն, ազատեն Լուսաւորչի հօտը Ուրմիի միլիօնատէր մարդորսներից։ Ողորմելի պահապաններ։

Ս. Գ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիական լրագիրները հաստատում են «Dundee Advertiser»-ի տեղեկութիւնը այն մասին, թէ Կէմպբէլ-Բաններման դիմեց լորդ Րօզբէրիին, խնդրելով աջակցութիւն ցոյց տալ ազատամիտ կուսակցութեան զանազան ֆրակցիաների միացման գործին, սակայն նրա փորձը անաջող անցաւ։ Լորդ Րօզբէրրի բացէ ի բաց մերժեց կատարել Բաններմանի առաջարկութիւնը։ «Daily News», խօսելով այդ մասին, հետեւեալն է յայտնում. «Րօզբէրրի մտադիր է անկախ քաղաքականութեան հետեւել եւ չէ ցանկանում նորից մտնել ազատամիտ կուսակցութեան մէջ։ Նա չէ հաւանում ազատամիտների բռնած դիրքը եւ նրանց ապագան համարում է անյուսալի։ Առանձնապէս նա դէմ է հօմրուլի քաղաքականութեանը։ Դա նշանակում է, որ նա ոչ միայն անպէտք է համարում 1886 եւ 1893 թւականների օրինագծերը, այլ եւ այն, որ նա ընդհանրապէս տրամադիր չէ աշխատել լուծելու իռլանդական պրօբլէմը ազգային ինքնավարութեան սկզբունքներով։ Ի հարկէ նա հանդէս կը գայ լորդերի ժողովում, իբրեւ ճառախօս, որովհետեւ չափազանց հետաքրքրվում է հարաւ-աֆրիկական պատերազմի հարցով, բայց նա կը խօսէ միայն այն, ինչ որ ինքը մտածում է եւ ինչպէս որ մտածում է, որպէս մասնաւոր անհատ։ Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ նա այժմ չէ կարող գրաւել ազատամիտների պարագլխի տեղը լորդերի ժողովում։ Մի խօսքով,—աւելացնում է «Daily News»,—Րօզբէրրի բոլորովին բաժանվել է ազատամիտ կուսակցութիւնից։ Բայց միւս կողմից ոչ մի հիմք չը կայ ենթադրելու, որ նա կը միանայ ունիօնիստներին»։

—«Norddeutsche Allgemeine Zeitung» կիսապաշտօնական լրագիրը մի խիստ բողոք է տպել այն ճառի դէմ, որ արտասանեց իշխան Չարտօրիժսկի գալիցիական պատգամաւորների ժողովում։ Այդ ճառը, որի մէջ Չարտօրիժսկի քննադատում էր լեհերի կրած հալածանքները պրուսական կառավարութիւնից Պօզնանում, արտասանվեց ընդհանրապէս շատ չափաւոր լեզուով։ Չարտօրիժսկի խօսում էր լեհական բոլոր կուսակցութիւնների կողմից այն համաձայնութեան հիման վրա, որ կայացել էր նրանց մէջ, երբ Վիէննայի կառավարութիւնը հասկացնել տուեց, որ գալիցիական պատգամաւորների ժողովը չը պէտք է բողոք յայտնէ Վրէշէնում կատարված անցքերի դէմ, ի նկատ առնելով աւստրօ-գերմանական միջազգային յարաբերութիւնները։ «Վրէշէնի անցքերը,—ասաց ճառախօսը,—անարդարութեան եւ ճնշման այնպիսի օրինակներ են, որոնք մօտենում են անգթութեան. նրանք շատ նշանաւոր արձագանքներ առաջ բերին այն տեղերում, ուր «ույժը բարձր է իրաւունքից» նշանաբանը դեռ եւս չէ ճնշել մարդկային զգացմունքը։ Պրուսական հալածանքները աւելի եւս դառն արձագանք յարուցին ամբողջ լեհական ժողովրդի մէջ, որ թէեւ բաժանված է քաղաքականապէս, բայց դեռ եւս չէ դադարել հոգեւոր եւ ազգային ամբողջութիւն կազմելուց։ Պատմութիւնը իր վճիռը կը դնէ այդ գործի վրա եւ Աստուած կիրագործէ այդ բանը։ Կրկնապատկված եռանդը եւ տոկունութիւնը աշխատանքի մէջ՝ ընդարձակելու եւ ամրացնելու ազգային գիտակցութիւնը՝ թող մեր հայրենասիրական պատասխանը լինեն այն տանջանքներին, որ մեզ պատճառեցին Վրէշէնի անցքերը»։

—«Matin» լրագրին հաղորդում են Լօնդօնից, թէ յայտնի բուրօֆիլ դօկտօր Կլարկ, որ պարտութիւն կրեց 1900 թւականի պարլամէնտական ընտրութիւնների ժամանակ, մօտ օրերումս տեսակցութիւն ունեցաւ Չեմբէրլէնի հետ, որից յետոյ նա կը գնայ Հիլսէրֆիում, Կրիւգէրի մօտ, եւ Հաագա՝ բօէրական պատգամաւորների հետ բանակցութիւններ սկսելու համար։ Ենթադրում են, որ Կլարկ որոշ պայմաններով լիազօրութիւն է ստացել խաղաղութիւն առաջարկելու բօէրներին։

—Լեհական ժողովրդական կուսակցութեան պատգամաւոր Ստապինսկի մտցրեց գալիցիական սէյմում մի անյետաձգելի առաջարկութիւն վրէշէնեան գործի առիթով։ Նա առաջարկում է սէյմին յարգանք եւ համակրութիւն յայտնել վրէշէնեան դատի զոհերին. կոչ անել լեհական ամբողջ ազգին, որը պէտք է զինաւորվի իր ազգային իրաւունքները ոտնակոխ անողների դէմ. նշանակել 100,000 կրօն վնասվածներին օգնելու համար։ Ի պատասխան Ստապինսկու առաջարկութեան, սէյմի բոլոր կուսակցութիւնների մասնաժողովը որոշեց, որ սէյմը, անհնարին համարելով իր համար լռել վրէշէնեան գործի մասին, որն ամբողջ քաղաքակրթված աշխարհի զայրոյթը յարուցեց, իր համերաշխութիւնն է յայտնում րէյխստագի լեհական ներկայացուցիչներին, ուր նրանք բաւական եռանդոտ կերպով բողոքեցին «Վրէշէնի դէմ»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

26 դեկտեմբերի

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Վախճանվեց յայտնի ֆինանսիստ Բլիօխ։

ԲԻՐՄԻՆԳԱՄ։ Չեմբերլէն ճառ արտասանեց, որի մէջ, հանդէս գալով ի նպաստ իմպէրիալիզմի, ասեց, որ Անգլիան աշխարհումս երբ եւ իցէ գոյութիւն ունեցող ազգերի մէջ ամենաազատամիտ ժողովուրդն է, բայց մի եւ նոյն ժամանակ ամենից շատ ատված ազգ։ Ուրիշ ազգերը նախանձում էին Անգլիային, բամբասանքներ էին թափում նրա վրա ամենազզուելի կերպով եւ ուրախութեամբ սպասում էին նրա անկման, որը, նրանց կարծիքով, մօտահաս էր։ Այդպէս էր գործի դրութիւնը միշտ եւ դրա մէջ մեղաւոր չեն այժմեան կառավարութիւնը եւ կօլօնիաների այժմեան մինիստրը։ Անգլիան պէտք է իր յոյսը իր վրա դնէ, օժանդակված իր փառաւոր մեկուսութեամբ եւ իր կօլօնիաների արիւնակից ազգաբնակութեամբ։ Անհրաժեշտ է ամեն տեսակ զոհաբերութիւններ անել՝ պաշտպանելու համար ժառանգած վեհապետական դրութիւնը եւ պահպանելու համար գաղթականութիւնների վստահութիւնը։ Մինիստրը մատնացոյց արեց շուկաներին օժանդակելու անհրաժեշտութեան վրա, հերքում էր

սպառնալի արդիւնաբերական ճգնաժամի գոյութիւնը եւ գերազանց անուանեց առեւտրի շրջանում բացվող հեռանկարը։ Խօսելով Չէստերֆիլդում Ռօզբէրրիի արտասանած ճառի մասին, նոյնպէս եւ ազատամիտների եւ ունիօնիստների միացման հարցի մասին, Չեմբերլէն ասեց, որ, նախ քան անառակ որդուն նորից ընդունելը, անհրաժեշտ է համոզվել նրա դարձ գալու անկեղծութեան մէջ։ Անգլիացիների մեծամասնութիւնը համերաշխ է այն բանում, որ պատերազմը հարաւային Աֆրիկայում անպայման անհրաժեշտութեան հետեւանք է, որ նրան օտարոտի են կեղտոտ դրդումներ։ Պատմութիւնը նոյնպէս կը լուծէ, որ Անգլիան չէր կարող ուրիշ ընտրութիւն անել, եթէ չէր ուզում կորցնել հարաւային Աֆրիկան եւ գաղթականութիւնների վստահութիւնը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Եօհաննէսբուրգից Կիտչեների հաղորդած տեղեկութիւնների համեմատ, անցեալ շաբաթ սպանված են 36 բօէրներ, վիրաւորված են 9, գերի են վերցված 261 եւ անձնատուր եղան 72. Գեներալ Էլլիօտի զօրքերը անդադար չփվում էին Դէվէտի առաջաւոր պահակների հետ, բայց նրանց չաջողվեց թշնամուն խառնել կուի մէջ. այդ տեղը շտապով ուղարկվում են զօրքեր։ Գնդապետ Կօլլէնբրադդէր գիշերով անցաւ Մագատէ անցքով եւ լուսաբացին Վատէրվալի մօտ յարձակում գործեց մէկ ֆէլդկօրնէտի զօրաբաժնի վրա. թշնամին կորցրեց 5 մարդ սպանված եւ 27 գերիներ։ Մի եւ նոյն ժամանակ գնդապետ Ալլէնբիի զօրախմբի մի մասը, գնդապետ Վիլեանի հրամանատարութեան տակ, յարձակում գործեց բօէրական փոքր բանակի վրա Օլիֆանտի վերին հոսանքի մօտ, այնպէս որ գերի ընկան 11 բօէրներ, որոնց թւում մէկ ֆէլդկօրնէտ։

ԲՈՒԷՆՕՍ-ԱՅՐԷՍ։ Չիլիի կառավարութեան արած յայտարարութիւնը ոստիկանութեան վերաբերմամբ գոհացրեց Արգէնտինեան կառավարութեան։ Երկու կառավարութիւնները ընդունեցին այն արձանագրութիւնը, որով կատարվում են արգէնտինեան կառավարութեան պահանջները։

ՄԷՔՍԻԿՕ։ Համաամէրիկական կօնգրէսում, յանցաւորներին յանձնելու հարցը քննելու ժամանակ, ընդունվեց Հաիտի եւ Էկվադօրի ներկայացուցիչների մտցրած առաջարկութիւնը, այն է՝ քաղաքական յանցանքներ չը համարել անիշխանական բնաւորութիւն ունեցող գործերը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Կիտչենէր հաղորդում է Եօհաննէսբուրգից, որ Պլումէր դեկտեմբերի 21-ին եւ 22-ին պատերազմեց Խրիստիան Բօտայի եւ Օպպերմանի հրամանատարութեան տակ գտնվող թշնամու հետ, եւ դուրս մղեց նրանց մի շարք դիրքերից։ Պլումէրի զօրքերի մի մասը, որ բաղկացած էր թեթեւ հետեւակ զօրքից, մայօր Վալէնտինի հրամանատարութեամբ, ծանր կորուստ ունեցաւ. սպանված են 18 մարդ եւ 5 օֆիցէրներ, իսկ 28 զինուորներ վիրաւորված են։ Բօէրները կորցրին 9 մարդ սպանված։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Պաշտօնական շրջաններում նպաստաւոր կերպով են խօսում Բօսնիան եւ Հէրցէգովինան միացնելու վերաբերեալ լուրի հերքման մասին։ Յայտարարում են, որ Բ. Դուռը կատարեալ վստահութեամբ է վերաբերվում Աւստրօ-Ունգարիայի այն խոստումներին, թէ անպայման statius quo կը պահպանէ Բալկանեան թերակղզու վրա։

ՊԷԿԻՆ։ Պաօտինֆուից պալատը ֆրանս-բէլգիական երկաթուղու գնացքով անցաւ եւ ապա նստեց տեանցզինեան գծի վրա գտնվող երկաթուղու գնացքը, որ պատկանում է անգլիացիներին, որոնք պահանջեցին փոխել շոգեկառքի եւ գնացքի ծառայողներին, թէպէտ եւ հարկաւոր էր միայն մի քանի կիլօմէտր անցնել։ Պալատը կանգ առաւ Մաչագու, երեք կիլօմէտր հեռաւորութեամբ քաղաքից, որտեղից ճանապարհը շարունակեց պատգարակներով։ Ոչինչ միջնադէպքեր տեղի չունեցան։ Պալատը մտաւ քաղաքի արգելված մասը 1 ժամ 30 րոպէին։ Կայսրը, այրի կայսրուհին, պրինց Չուն եւ երիտասարդ կայսրուհին ժամանեցին դեղին պատգարակներով փառաւոր հեծեալների եւ մեծաքանակ զօրքի ուղեկցութեամբ։ Բօգդիխանի պատգարակի առջեւից ընթանում էին Իւանշիկայի զօրքերը։ Օտարազգիները հաւաքվեցին Չինմէն դռներում։ Կայսրը եւ այրի կայսրուհին մտան դռների ետեւը գտնվող կռատունը, ուր խունկ ծխեցին։ Տաճարից դուրս գալուց յետոյ, այրի կայսրուհին գլուխ տուեց օտարազգիներին, որից յետոյ պրօցէսիան շարունակեց ճանապարհը դէպի պալատը։ Ճանապարհի երկու կողմը, որով կայսրը մտաւ պալատը, ծնկաչոք կանգնած էին չինական զօրքերը։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Նիւչուանգում երեք անգամ կուի բռնվեցին ամէրիկական զինուորական «Վիկսբուրգ» նաւի նաւաստիները եւ ռուսաց զինուորները։ Լուրերին նայելով, մէկ ռուս զինուոր վիրաւորված է։ Ռուսաց դեսպան Լէսսար գանգատով դիմեց ամէրիկական դեսպան Կօնգժէրին, որը հաղորդեց այդ անցքի մասին արտաքին գործերի մինիստրութեանը։ Ծովային մինիստրը «Վիկսբուրգի» հրամանատարին հեռագիր ուղարկեց, որի մէջ հրամանագրում է նրան ամէն միջոցներ գործ դնել՝ ապագայ վէճերի առաջն առնելու համար։ «Վիկսբուրգ» խարիսխ ունի գցած նաւակայանում, ձմերային բնակարանում, դետի բերանում, եւ մինչեւ գարունքը չէ կարող տեղից շարժվել։

ՀԱՄԲՈՒՐԳ։ Վօլֆ Մէտտէրնիխ, Լօնդօնի այժմեան դեսպանը, պատասխանելով բուրգօմիստրի ճառին, ասեց. «Ես միշտ վկայ եմ եղել այն բանի, թէ ինչպէս հանզէական քաղաքներում գերակշռել է այն ցանկութիւնը, որպէս զի զարգանան բարեկամական դրացիական յարաբերութիւնները Գերմանիայի եւ Անգլիայի միջեւ. ես միայն կարող եմ միանալ բուրգօմիստրի յայտնած այն հայեացքին, թէ քաղաքագիտութեան նպատակն է թուլացնել անտագօնիզմը, եթէ նա գոյութիւն ունի, եւ գործել հաշտեցնող ոգով, թէպէտ, ըստ երեւոյթին, սկսվում է մի նոր դպրոց, բաղկացած մի քանի անզուսպ անձերից, որոնց կարծիքով հնուց ստեղծված յարաբերութիւնները Գերմանիայի եւ Անգլիայի մէջ չը պէտք է շարունակվեն։ Այնու ամենայնիւ, ես, բաղդաւորապէս, կարիք չունեմ. միանալու այդ ծայրայեղ պատմեկական ոճին քաղաքականութեան շրջանում։ Իմ կարծիքով, մեր շահերին աւելի համապատասխան կը լինի, եթէ մենք Ջրանցքի այն կողմը գտնվող դէպի գերմանական ծագումի հին կուլտուրական ժողովուրդը սրանից յետոյ եւս կը վերաբերվենք այնպէս, ինչպէս վերաբերվում էինք անցեալում, այսինքն յարգանքով, որը պահանջում է արդէն միջազգային քաղաքավարութիւնը»։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՆԵԱԿ
ԴՕԿՏՕՐ Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

Նորագոյն ապարատներով եւ էլեկտրական մեքենաներով. ժամանակաւորապէս
ԲԳԻ, ՔԹԻ, ԱԿԱՆՋԻ ԵՒ ԿՐԾՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
Сергiевская ул., д. 12.

ՈՍԿԵԳՈՅՆ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ
ՄԵՂՐ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ ՄԵՂՈՒԱՆՈՑԻՑ

Ծախվում է Լերմօնտօվսկայա փողոցում, Տէր-Միքայէլեանի № 3 տանը, Աբաս-Աբադսկայա հրապարակի մօտ, մուտքը գաւթից. բարձրանալ ձախակողմեան վերնայարկը։
Մեղրի պուդը—9 րուբլի, ֆունտը—25 կօպէկ։
Առաւօտ. ժամը 8-ից մինչեւ 11-ը.
Երեկոյ. ժամը 4-ից մինչեւ 7-ը։

Մ. ԹԱՂԻԱԴԵԱՆԻ
„ԱԶԳԱՍԷՐ“

լրագրի բոլոր տարիների հատորները, առանձին-առանձին, կազմած կարելի է գնել։ Իւրաքանչիւր տարվանը ճանապարհածախսով 10 րուբլի։
Դիմել՝ Ecole Centrale Arménienne Julfa-Ispahan (Perse). 2—2

Լոյս տեսաւ
ԲՈՒԼԱՆԸԽ կամ ՀԱՐՔ ԳԱՒԱՌ

Գրի առաւ ԲԷՆՍԷ. խմբագրեց եւ հրատարակեց՝ Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆ
Գինն է 1 ր. 50 կօպ.։
Շուտով լոյս կը տեսնի «Ազգագրական Հանդէսի» VII գիրքը։
Դիմել՝ Тифлисъ, Ервакду Лалаянцу. Семинарія Нерсесянъ. 3—3

ГРУЗИНСКІЙ ТЕАТРЪ
Въ четвергъ, 27 декабря
труппою Грузинскаго Драматическаго Общества
ВЪ БЕНЕФИСЪ
Г. В. ГЕДЕВАНОВА
представлено будетъ, при участіи В. Абашидзе, въ первый разъ новая пьеса
I
ТАРТЮФЪ
комедія въ 5 дѣйств. Мольера
II
ШАЛУНЫ
вод. въ 1 дѣйств. съ пѣніемъ
Участвуетъ вся труппа. Цѣны обыкновенныя.
Нѣчало въ 8 ч. вечера. 3—3

Պատանմամբ Ծախվում է
Թիֆլիսում Ի. Ի. Մայերի յայտնի ձեռագործների խանութը, բոլոր սարք ու կարգով, ապրանքով եւ բախրամաների արհեստանոցով։
(26, 28, 30) 2—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ
որ լաւ խմանայ հայերէն լեզուն եւ կատարէ բօննայի պաշտօն հայ ընտանիքում։
Դիմել՝ Գանօվսկայա փողոց, № 21, «Մուրճի» խմբագրատուն։ 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Շաբաթ, դեկտեմբերի 29-ին
նշանակված է
ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
սովորական կարգով։
1—3

Լոյս տեսաւ
ՋՕՆ ՌԵՕՍԿԻՆԻ
ՍԵԶԱՄ ԵՒ ՇՈՒՇԱՆ
Թարգմ. Ա. Տէր-Դանիէլեանց
Դիմել Թիֆլիսում՝ Կենտրօնական գրավաճառցին եւ Թարգմանչին՝ Балаханы, контора Адамова V группа. 2—3

Съ разрѣшенія главнаго управленія по дѣламъ печати,
ПОНИЖЕНА ПОДПИСНАЯ ПЛАТА
На ежедневную политическую и литературную газету
НА
„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

Какъ для городскихъ, такъ и для иногороднихъ подписчиковъ подписная плата: за годъ—7 р. за полгода—4 р., 3 мѣс.—2 р. 50 к., 2 мѣс.—2 р., 1 мѣс.—1 р.; отдѣльный № въ Тифлисѣ—3 коп., внѣ Тифлиса—5 коп.
Допускается разсрочка платежа: къ 1 му января—4 р., къ 1-му іюня—3 р.
Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьныхъ библіотекъ и благотворительныхъ учрежденій сдѣлана скидка: год. плата для иногороднихъ—6 руб., для городскихъ—5 руб
Программа газеты, сотрудники и другія условія изданія останутся прежнія.
Подписка принимается не иначе, какъ считая съ 1-го числа каждаго мѣсяца. Подписка принимается въ Тифлисѣ, въ конторѣ газеты, Барятинская ул., д. № 8.
Редакторъ Г. Тумановъ. 3—3 Издатель К. Тумановъ.

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները արժանացան—Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան
ՄԻԱԿ ՄԵԾ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ
Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄԻ, Կարամէլ «ԻԲԻԼԷՅՆԱՅԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով։
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ։
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլօվսկայա փողոց. սեփական տուն
Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772։
3—100 (Հ. Կ.)

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ
(ПОЛНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКІЙ СЛОВАРЬ)
Ե. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

Մօտ 100 տպագրական թերթ (1,600 եր.), շեշտադրութիւնով, բազմաթիւ ռուսերէն օրինակներով եւ քերականական ցուցումներով։
Բացված է բաժանորդագրութիւն։ Բաժանորդագինն է 5 ր. 50 կ.։ Թոյլատրելի է սկզբից (մինչեւ առաջին պրակի լոյս տեսնելը) միայն 3 ր. վճարել։ Տպվելուց յետոյ բառարանի գինը զգալի կերպով կը բարձրանայ։
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ (Лорисъ Меликовская улица, № 11.) (Կ. Հ.) 2—2

Թիֆլիսի Քաղաքային Վարչութիւն
ԿՐԷԴԻՏԱՅԻՆ ՄԱՍԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ԴԻՒԱՆԱՏՆԻՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի քաղաքային դրամարկղից այս տարվայ սեպտեմբերի 23-ին յափշտակված են Թիֆլիս քաղաքի 3-րորդ փոխառութիւնից մնացած օբլիգացիաները, 592,000 րուբլի գումարի։
Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարի խնդրով՝ կրէդիտային մասի առանձին դիւանատունը հաղորդում է ի տեղեկութիւն ընդհանուրի, թէ Թիֆլիս քաղաքի 3-րորդ փոխառութեան օբլիգացիաները կը փոխարինվեն նոյն փոխառութեան նոր ձեւի օբլիգացիաներով։
Ի նկատի առնելով այս՝ արդէն վաճառված օբլիգացիաների տէրերը հրաւիրվում են ներկայացնելու իրանց գնած օբլիգացիաները Թիֆլիսի քաղաքային Ուպրավային, որոնց փոխանակ նրանց կը տրվեն ժամանակաւոր անդորրագրեր մինչեւ նոր օբլիգացիաների պատրաստվելը։
Թիֆլիս քաղաքի 3-րորդ փոխառութեան նոր ձեւի օբլիգացիաները տալու ժամանակի մասին կը յայտարարվի առանձին։
Համաձայն Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան տուած տեղեկութեան՝ վաճառված են ընդ ամէնը 200,000 րուբլու օբլիգացիաներ,—100 րուբլիանոցներ հետեւեալ №№-ով—1—20, 22—33, 35—98, 100—143, 144—263, 265—321, 323—327, 329—330, 332—338, 340—471 եւ 473—500, ընդ ամէնը 490 թերթ 49,000 րուբլու. 1000 րուբլիանոցներ հետեւեալ №№-ով—1—78, 80—93, 95—107 եւ 109—154, ընդ ամէնը 151 թերթ 151,000 րուբլի գումարի։
3—3

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 26 Декабря 1901 г.
Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.